

HRVATSKA TRADICIJSKA BAŠTINA U ŽEPAČKOM KRAJU

Jukić, Josipa

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:773445>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

DIPLOMSKI RAD

HRVATSKA TRADICIJSKA BAŠTINA U ŽEPAČKOM KRAJU

JOSIPA JUKIĆ

SPLIT, 2018.

**Odsjek za Hrvatski jezik i književnost
Hrvatski jezik i književnost
Hrvatska tradicijska kultura u europskom kontekstu**

HRVATSKA TRADICIJSKA BAŠTINA U ŽEPAČKOM KRAJU

**Studentica:
Josipa Jukić**

**Mentor
prof. dr. sc. Marko Dragić**

Split, 2018. godine

Sadržaj

1. Uvod.....	4
2. Advent	5
2.1. Badnjak.....	7
3. Božić.....	10
3.1. Sveti Stjepan	12
3.2. Sveti Ivan apostol	12
3.3. Nevina dječica.....	13
3.4. Silvestrovo	13
3.5. Blagoslov kuća	14
4. Poklade	15
5. Korizma.....	16
6. Veliki tjedan	16
6.1. Cvjetnica.....	17
6.2. Sveto trodnevlje.....	18
6.2.1. Veliki četvrtak.....	18
6.2.2. Veliki petak	19
6.2.3. Velika subota	19
7. Uskrs.....	20
8. Sveti Juraj (23.4.)	21
9. Praznik rada (1.5.).....	22
10. Sveti Ivan Krstitelj (24.6.).....	22
11. Sveti Ilija (20.7.).....	24
12. Sveta Ana (26.7.).....	26
13. Velika Gospa (15.8.)	27
14. Mala Gospa (8. 9.).....	29
15. Ljubavne divinacije	30
16. Razni običaji.....	31
16.1. Prva pričest.....	31
16.2. Krizma	32
16.3. Vjenčanje	33
17. Prela i sijela	38
18. Sujevjerja.....	42

18.1. Demonološke predaje	43
18.1.1. Vještice.....	43
Đavao pretvoren u konja.....	44
18.2. Mitske predaje	45
Vile	46
19. Zaključak.....	48
Literatura	49
Sažetak	52
Summary	53

1. Uvod

Usmena književnost najstarija je i najdugotrajnija vrsta književnosti.¹ Takva vrsta književnosti iznimno je važna za razumijevanje vremena, običaja i ljudi koji su živjeli prije nas, a ponajviše za razumijevanje kako i u kojim okolnostima su živjele naše bake, djedovi i ostali preci. Najveći problem usmene književnosti je taj što je najčešće ostajala nezapisana te je tako izgubljen velik broj pjesama, priča, basni, legendi itd.

„Pod pojmom tradicijska kultura podrazumijevaju se kompleksni procesi u kulturi sela, podložni civilizacijskim utjecajima, čiji nosioci, prvenstveno seljaci, održavaju dio starih običajnih ponašanja.“² Tradicijsku kulturu čine materijalni, društveni, umjetnički i simbolički sadržaji utemeljeni na tradiciji određene zajednice. Članovi zajednice bili su u stalnoj međusobnoj interakciji, a vještine i znanja preuzimali su pretežito usmeno. Članove tih zajednica povezivala je svijest o pripadnosti, a tradicijskom kulturom izražavali su vlastiti identitet prema drugim kulturama.³ Zanimanje za narodnu kulturu i folklor razvilo se tijekom 19. st. Razlozi tomu su razvoj nacionalnih ideja, ekonomski razvoj, industrijalizacija i urbanizacija.⁴ „Počinje se prikupljati i bilježiti građa o narodnom životu, osnivaju se narodni muzeji, razvijaju znanosti koje se bave istraživanjem narodne kulture i folklor (etnologija, folkloristika.)“⁵

U ovome diplomskom radu bit će prikazani običaji iz grada Žepča i okolice (ponajviše Novoga Šehera.) S obzirom na to da postoji malo zapisa o običajima Hrvata u Bosni i Hercegovini, u radu će biti prikazani običaji koje su prepričali mještani – Drago Jukić, Ana Jukić, Ivica Jukić, Marica Jukić, Jozo Jukić, Marijan Dević, Mara Dević, Jozo Dević, Anđelka Jozinović, Jela Križanac, Ivica Jozinović, Pavica Dević, Ana Relota i Anto Pervan. U radu će biti prikazane i fotografije narodnih nošnji, vjerskih građevina i raznih predmeta koji datiraju iz starijih vremena.

¹ O tome više: Kekez, Josip, *Usmena književnost*, u Škreb – Stamać, *Uvod u književnost*, IV. Poboljšano izdanje, Globus, Zagreb, 1986.

² Čulinović-Konstantinović, Vesna, *Procesi promjena u tradicijskoj kulturi*, *Ethnologica Dalmatica*, Zagreb, 2004. Str. 141.

³ Leksikografski zavod Miroslav Krlež: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=61967> (12.6.2018.).

⁴ Bušić, Katarina, *Iskustva, problemi i promišljanja primijenjene etnologije: suvremena značenja i pojavnost narodne nošnje*, Etnografski muzej, Zagreb, 2014. str. 165.

⁵ Isto, str. 165.

U radu će biti prikazani običaji vezani za razne blagdane počevši od adventa. S obzirom na to da u gradu Žepču žive tri naroda – Srbi, Muslimani i Hrvati, narodni običaji imali su iznimnu važnost jer su isticali nacionalni identitet. Među stanovništvom su tenzije bile velike i prije rata, a nakon rata su se samo povećale.

Žepče je grad i područje u Zeničko-dobojskoj županiji, smješteno u središnjoj Bosni, u dolini rijeke Bosne. Područje je okruženo planinama i brdima, što bitno utječe na klimatske uvjete tog područja. Klima je u Žepču, kao i na većem prostoru Bosne i Hercegovine, kontinentalna planinska, alpskoga tipa. Osnovna je karakteristika te klime oštra zima (apsolutne minimalne temperature od – 24 do – 34°C i topla ljeta (apsolutne maksimalne temperature od 30 do 36°C). Prosječna godišnja količina padalina je od 1.000 do 1.200 l/ m².

Novošeherski kraj obuhvaća srednje i gornje porječje rijeke Liješnice. „Novi Šeher kao trgovište ima središnji položaj (...) Sve do nesretnih događanja i agresije na Bosnu i Hercegovinu Novi Šeher je bio središte gospodarskog, društvenog i kulturnog života. Mnogo toga je povezivalo ljude u zajedništvu (vjerski obredi, proslave, trgovanje...)“⁶ U Novome Šeheru državna je škola osnovana 1893/94. godine. U drugoj polovici pedesetih godina naselje je elektrificirano, utemeljena je ambulanta i stomatološka ordinacija.⁷ Unatoč vidljivome napretku, kraj je snažno zahvaćen iseljavanjem. Sve više ljudi odlazi iz kraja, ali i općenito iz države Bosne i Hercegovine. „Prema posljednjem popisu stanovništva iz 1991. Novi Šeher je imao 1787, a čitavo područje 13 386 stanovnika. Ratna događanja samo su dodatno ubrzala negativne društvene posljedice. Dobri međuetnički i dobrosusjedski odnosi ozbiljno su narušeni sukobima.“⁸

2. Advent

Slavljenje adventa potječe iz 4. stoljeća. Riječ dolazi od latinske riječi *adventus*, -us, m-. što znači dolazak, dohod, početak.⁹ Advent karakterizira pokora i iščekivanje Gospodinova dolaska. „Advent se sastoji od četiri nedjelje koje prethode Božiću, a simboliziraju četiri tisućljeća od stvaranja svijeta do dolaska Isusa Krista. Nedjelja koja je

⁶ Grlić Ivan u: Džambo, Jozo i Kljajić Stipo, *Od Ponijeva do Šehera (Povijest župe Svetog Ilije Proroka – Novi Šeher)*, Grafotisak, Grude, 2018. str. 17.

⁷ Isto, str. 17.

⁸ Isto, str. 17.

⁹ Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 415.

najbliža svetkovini sv. Andrije prva je nedjelja Adventa (Došašća).¹⁰ Nakon toga u crkvi počinju zornice koje obično započinju u šest sati ujutro.¹¹ „Na zornicama se molilo i pjevalo u čast Majke Marije. Zora je simbol Kristova dolaska, a znakom je i Kristove prolivene krvi kojom je nadvladan grijeh i ostvaren vječni spas.“¹²

Blagdan svete Katarine tradicionalno se smatra početkom adventa. Jedna je od četrnaest Božjih pomoćnica i pomoćnika. Sveta Katarina zaštitnica je filozofa, teologa, prosvjetnih djelatnika, studenata itd. Za vrijeme turske okupacije Hrvati su se ženili na blagdan svete Katarine. „Toga se dana u jednome mjestu znalo ženiti i po šezdeset mladića i djevojaka. Taj običaj uveden je zbog „prava prve bračne noći“, a u hrvatskoj tradiciji očuvao se do šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća.“¹³ Sveta Kata u hrvatskoj tradicijskoj kulturi označuje početak adventa i posljednji dan jeseni te početak zime. U žepačkome kraju poznata je izreka: „Sveta Kata, snijeg na vrata.“

Uz blagdan svete Katarine vežu se razni običaji. U Komiži na Visu na njezin se blagdan služi misa u crkvi Gospe od sedam žalosti (Novoj crkvi).¹⁴ Poznate su i razne verificirane legende, Katarinine lamentacije i koledanje na taj dan.¹⁵

U gradu Žepču i okolici tijekom cijeloga adventa išlo se na mise zornice. Mise zornice trajale su puno duže nego današnje zornice. Počele bi u 5 sati ujutro, a trajale bi nekada i do 7 sati ujutro. Nakon mise svatko bi išao svojoj kući. Blagdan svete Katarine nije se posebno slavio u ovome kraju. Na terenu nema pronađenih običaja vezanih za ovaj blagdan, osim što se išao čestitati imendan ljudima koji su nosili njezino ime.¹⁶

Adventski vijenac sa svijećama kakav je poznat danas nije postojao u tome kraju. Ljudi nisu izrađivali vijence, a nisu ni palili svaku nedjelju svijeću kod kuće, osim u crkvi.¹⁷

Svi kazivači koji su ispitani tvrde da se u novošeherskome kraju blagdan svete Barbare nije štovao. Dakle, zapisa s terena nema.

¹⁰ Isto.

¹¹ Isto.

¹² Isto.

¹³ Dragić, Marko, *Sveta Katarina Aleksandrijska u hrvatskoj katoličkoj tradicijskoj baštini*, HUM časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, br. 7, Mostar, 2011., str. 261.

¹⁴ Isto, str. 267.

¹⁵ Više u: Dragić, Marko, *Sveta Katarina Aleksandrijska u hrvatskoj katoličkoj tradicijskoj baštini*, HUM časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, br. 7, Mostar, 2011.

¹⁶ Kazivač: Drago Jukić (5.10.1961.).

¹⁷ Kazivač: spomenuti Drago Jukić.

U novošeherskome kraju nema običaja vezanih za svetoga Nikolu. Novošehersko područje nema mora pa tako mještani nisu slavili svetoga Nikolu. Poznato je da u novije vrijeme djeca ostavljaju čizmice za blagdan svetoga Nikole i dobivaju poklone.¹⁸

U vrijeme adventa nije se pjevalo ni igralo. Iznimka je bio blagdan Bezgrješnoga začeca Blažene Djevice Marije

U Žepču i okolici tijekom adventa nije se slavila sveta Barbara ni sveti Nikola (što je razumljivo jer je sveti Nikola prvenstveno zaštitnik pomoraca, a u ovome području nije bilo mora.) Poznato je da su svetoga Nikolu štovali većinom pravoslavci iz toga kraja, a katolici su ga počeli slaviti tek nakon rata. Blagdan svete Lucije poznat je samo kao dan na koji se sije pšenica za božićne svijeće. Blagdan se nije posebno slavio, a ni djeca nisu bila darivana na taj dan. Do danas se zadržao običaj da se na taj dan sije pšenica, a djeca i dalje ne dobivaju darove na taj dan.¹⁹

2.1. Badnjak

Badnjak se može podijeliti na Badnje jutro i dan te na Badnju noć.²⁰ Neki od obreda vezanih za Badnje jutro i dan su kvočke, poležaj i badnjičari. Dalje u radu će svaki od tih običaja biti ukratko opisan. Običaj zvan poležaj neće se posebno opisivati jer je već opisan u poglavlju sveta Barbara.

Običaj zvan kvočke poznat je u Matićima kod Orašja.²¹ To jutro djeca u svitanje žure da budu prva kvočka jer je prva kvočka dobivala najbolje darove. To jutro djeca se ustaju u svitanje, s prvim pijetlovima. „Kada bi došli pred nečiju kuću, pozdravili bi i čestitali: „Faljen Isus i Marija, čestitam vam Badnji dan i sutrašnje Isusovo porođenje!“, na što bi dobili odgovor: „Fala, živi i zdravi bili!“, a potom bi ušli u kuću.“²² Nakon što bi otpjevali tradicionalne pjesme, dobili bi darove.²³

¹⁸ Kazivačica: Pavica Dević (10.9.1960., djev. Kujadin).

¹⁹ Kazivačica: Ana Jukić (11.12.1965., djev. Dević).

²⁰ Dragić, Marko, *Badnje jutro i dan u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Croatica et Slavica Iadertina, Vol. 10, No, 10/2, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2014., str. 400.

²¹ Isto.

²² Isto.

²³ Isto.

Badnjičarski ophodi bili su različiti u raznim krajevima. Navest ćemo jedan. „U prvoj polovici 20. stoljeća kada bi muškarci u Debeljacima kod Banja Luke donijeli ljeskovu granu (kao badnjak) dugu oko dva metra čestitali su: "Faljen vam bio Isus i Marija!" Ukućani bi odgovarali: "Uvik vam bio faljen i Marija!" Potom onaj što je donio badnjak čestitao bi: "Čestita vam Badnjica!" Tada bi mu ukućani odgovorili: "Čestita ti bila i duša, svitla obraza ko i do sada!" Na koncu bi onaj što je donio badnjak rekao: "Badnjak na kuću, kolač na ruku!" Tada bi mu domaćica na ruku stavila kovrtanj (šupalj kolač), te bi ga posula žitom govoreći: "Eto, sine, živ i zdrav bio i do godine badnjak na kuću metnuo!" Potom bi darovani muškarac badnjak nosio na krov kuće.“²⁴

U hrvatskoj tradicijskoj kulturi postoje dvije vrste badnjaka. Jedna je kao grana hrasta kojoj nije lišće otpalo, a druga klada, panj ili truplo stabla dugo od jedan do dva metra i debelo trideset do pedeset centimetara i dva manja komada drveta.²⁵ Postoje razni običaji vezani za drvo badnjak. Naprimjer, U Bogomoljama na Hvaru običaj je da bolesnima i nemoćnima djeca odnesu badnjak. Djeca bi pozdravila domaćina i domaćicu riječima; „Na dobro van Badnja večer“, a oni bi ih zauzvrat darivali bombonima, jajima i sl.²⁶

Hrvatski katolički puk na Badnji dan tradicionalno posti. Na Badnje jutro u novošeherskome kraju odsječe se badnje drvo (mali hrast s osušenim lišćem ili smreka.) To se drvo nasloni na vrata i ostavi tu. Kada domaćin otvori vrata, drvce padne na njega ili u kuću. Onaj tko je naslonio drvce na vrata govori: „Na dobro Vam doš'o Badnji dan.“ Nakon toga domaćin ga časti kolačima.²⁷

Ako u kući postoji trudnica, vjerovalo se da će trudnica roditi muško ili žensko ovisno koja osoba prva taj dan uđe u kuću. Ako uđe muškarac, trudnica će roditi muško, a ako uđe žena, rodit će žensko.²⁸

Na Badnji se dan u novošeherskome pekao veći odojak²⁹ (iako je bila neimaština, ljudi bi unaprijed ostavljali sa strane da bi si priuštili odojka na Badnji dan.) Kako tada nije bilo današnje moderne tehnike za peći, odojak na ražnju nije se sam vrtio, nego ga se trebalo ručno okretati (otprilike osam sati.) Dok se to radilo, ljudi bi zajedno sjedili, pričali, spominjali

²⁴ Isto, str. 405.

²⁵ Dragić, Marko, *Drvo badnjak u kršćanskoj tradicijskoj kulturi*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, br. 1., Split, 2008., str. 70.

²⁶ Isto, str. 71.

²⁷ Kazivač: Ivica Jozinović (2. 6. 1965.).

²⁸ Isto.

²⁹ U ovome kraju uvijek se pekao odojak, nikada janje ili ovca, jer se zadržalo vjerovanje da prasetinu jedu katolici, a muslimani ovčetinu i janjetinu.

nadolazeći Božić, častili se domaćom rakijom i mijenjali se u okretanju odojka. Običaj se i dan danas zadržao. Odojak se jeo za Božić, a na Badnji dan se postilo (nije se jelo meso ni mliječni proizvodi.)³⁰

Badnja je noć jedna od najljepših u kršćanskoj tradicijskoj kulturi. Karakteriziraju ju razni običaji (unošenje badnjaka, večera, misa polnočka itd.)

Badnju noć karakterizira unošenje i paljenje badnjaka. Najčešće se pale tri badnjaka. „U Boko-kotorskom kraju domaćin prije večere unosi onoliko badnjaka koliko ima ukućana. Badnjaci se polijevaju vinom i stavljaju na ognjište. Vinom se na njima čini znak križa, a oko ognjišta sjede ukućani i pjevaju božićne pjesme.“³¹ U raznim područjima postoje razni običaji unošenja badnjaka.³²

Slama se unosila nakon unošenja badnjaka. Stavljala se ispod stola na kojem se blagovalo i čestitao se Badnjak i Božić. Izricale su se želje za blagoslovljenom, zdravom i rodnom godinom.³³

Iduće su paljenje svijeće, molitva i večera. Molitve su bile duže nego inače. Za večeru se postilo, smatralo se grijehom ako bi se netko omrsio. Kićenje bora postojalo je oduvijek, ali se bor nije kitio kuglicama i žaruljicama koje poznajemo danas, nego raznim predmetima i hranom. „Nekoć se božićno drvce kitilo svijećama, orasima obojenim u srebrnu ili zlatnu boju, lješnjacima, jabukama, smokvama, bombonima, ukrasnim šarenim svjetlucavim papirima.“³⁴ Kasnije se išlo na polnočku. U nekim mjestima, nakon mise, išlo se u čestitarske ophode.

U žepačkome se kraju na Badnjak kitila jelka. U to vrijeme nisu postojale žaruljice kojima bi se kitila jelka. Djevojke i djeca bi od raznih ukrasnih papira napravili razne oblike za jelku (ruže, kockice, listove itd.) Jelka bi bila okićena tim napravljenim oblicima, ali i raznim vrstama bombona koji su bili zamotani u ukrasne papire. Na Božić bi djeca uzimala

³⁰ Kazivač: spomenuti Ivica Jozinović.

³¹ Dragić, Marko, *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina br. 6, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010., str. 231.

³² Više u: Dragić, Marko, *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina br. 6, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010., str. 229-233.

³³ Isto, str. 233.

³⁴ Isto, str. 249.

bombone s jelke. Danas ovaj običaj više ne postoji, jelka se kiti žaruljicama i kuglicama. Jaslice koje danas poznajemo nisu postojale, osim u crkvi.³⁵

Na Badnju noć išlo se na misu polnoćku. Misa je počinjala u ponoć i trajala je oko sat i trideset minuta. Nakon mise, ispred crkve, seljani bi tradicionalno igrali kolo³⁶ i pjevali. Ljudi bi sa sobom na polnoćku ponijeli domaću rakiju (od šljive), peku³⁷ i sudžuk³⁸ za čašćenje nakon mise. Nakon toga ljudi su išli kući.³⁹

Tradicionalni instrumenti, šargija i violina⁴⁰

3. Božić

Božić je jedan od najvažnijih kršćanskih blagdana. S nestrpljenjem ga iščekuju i mladi i stari. Za obiteljskim se ručkom pale božićne svijeće postavljene u pšenicu (koja je posijana najčešće na sv. Luciju.)⁴¹ „Tradicionalna je hrvatska katolička čestitka *Na dobro vam došo Božić, Sveto porođenje Isusovo, a odgovara se I s tobom Bog dao zajedno.*“⁴²

³⁵ Kazivač: spomenuti Drago Jukić.

³⁶ Kolo se igralo uz narodne tradicionalne instrumente ovoga kraja šargiju i violinu, što se i dan danas zadržalo.

³⁷ Pečenica.

³⁸ Suhe kobasice.

³⁹ Kazivačica: spomenuta Ana Jukić.

⁴⁰ Fotografije preuzete sa stranica: <https://hamdocamo.wordpress.com/2012/10/18/narodni-zicani-instrumenti-saz-sargija-tambura/> (10/6/2018) i <https://www.musiciansfriend.com/orchestral-strings/bellafina-violina-5-string-violin-outfit> (10/6/2018).

⁴¹ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 142.

⁴² Isto.

Darivanje za Božić stara je narodna tradicija. U prijašnja vremena darovi nisu bili tako raskošni kao danas, uglavnom bi to bila jabuka, bombon itd. Poznat je i dar božićnica. Božićnicom se novcem, odjećom, obućom itd. darivaju oni kojima je pomoć potrebna.⁴³

Za blagdan Božića pjevaju se prigodne pjesme kojima se izražava radost zbog rođenja Isusa Krista.⁴⁴ Navest ćemo jednu od tih pjesama.

Što no nebo škripuće,

Gospa sina ninuće.

Pomozi nas Djevo i Djevice Marijo;

i vrućice vodice,

da operem ručice.

Kad pogledam na nebo,

je li nebo ranjeno.

Jesi l' dušo spasenje?

Spasi Bože i mene,

ja vjerujem u tebe.⁴⁵

U žepačkome kraju za Božić ljudi idu u čestitarske ophode čestitati jedni drugima Božić. Kada se uđe u kuću kaže se: „Čestit Božić i Isusovo porođenje“, a domaćin odgovara: „Čestita duša prid Boga došla.“

U žepačkome kraju tradicionalna jela za Božić bila su odojak, kolači, keške, kiseli kupus i pita (uglavnom od jaja, sira i vrhnja.) Na dan Božića ljudi bi se sa svojim ukućanima (koji su bili mnogobrojni jer je svaka obitelj imala barem petero djece) i prijateljima častili jelima pripravljenima na Badnji dan. Kolači su bili svojevrsan simbol Božića jer su se spremali uglavnom samo na Božić i Uskrs.⁴⁶

⁴³ Isto.

⁴⁴ Isto.

⁴⁵ Marko Dragić *Hrvatska usmena književnost Bosne i Hercegovine: lirika, epika, retorika*, Hrvatska književnost Bosne i Hercegovine u 100 knjiga, knjiga 4, Matica hrvatska i HKD Napredak, Sarajevo 2006, str. 301.

⁴⁶ Kazivač: Jozo Dević (9. 10. 1964.).

Tradicionalni su kolači ovoga kraja oblatne, štrudla i slatka pita (ružica). Keške je tradicionalno jelo koje se sprema od pšenice i piletine. Pšenica se tuče, namoči i miješa s piletinom te se tako ukuha. Prije ručka ukućani bi zapalili tri blagoslovljene svijeće u pšenici (koja je posijana za sv. Luciju), pomolili se Bogu i objedovali. Nakon ručka slijedila je nova molitva Bogu i gašenje svijeća (ovaj običaj ponavljao se još dva dana nakon Božića i na sveta Tri kralja.) Sva tri dana Božića obavezno se išlo na misu, ništa se nije spremalo za jesti, tj. sva tri dana jelo se ono što je već bilo pripremljeno. Svijeće su se gasile kruhom namočenim u vinu ili kvasini (nisu svi imali vino.) Djeca nisu dobivala poklone na Božić.⁴⁷

3.1. Sveti Stjepan

Sveti Stjepan drugi je dan Božića. Taj dan se posvećivao konjima jer je sv. Stjepan zaštitnik konja. Na taj dan su se seljaci utrkiivali konjima.⁴⁸

Na blagdan svetoga Stjepana u žepačkome kraju išlo se kod ljudi kojima je taj dan imendan. Kada se uđe u kuću kaže se: „Čestit Božić i sveti Stjepan“, a domaćin odgovara: „Čestita duša prid Boga došla.“ Onome kome je imendan nije se donosio poklon, nego je on trebao častiti jer mu je imendan (kolačima, pekom itd.) Na blagdan svetoga Stjepana nije se ništa čistilo, kuhalo ni spremalo. Tek je na Ivandan bilo dozvoljeno kuhati i čistiti.⁴⁹

3.2. Sveti Ivan apostol

Ivandan je treći dan Božića. Na taj dan obavlja se blagoslov vina u crkvama. Taj dan bilo je dozvoljeno pomesti kuću što nije bilo dozvoljeno na Božić ili na sv. Stjepana.⁵⁰

Na blagdan svetoga Ivana u žepačkome kraju išlo se kod ljudi kojima je taj dan imendan. Kada se uđe u kuću kaže se: „Čestit Božić i sveti Ivan“, a domaćin odgovara: „Čestita duša prid Boga došla.“ Onome kome je imendan nije se donosio poklon, nego je on trebao častiti jer mu je imendan (kolačima, pekom itd.) Na ovaj dan bi se malo očistila kuća i moglo se nešto skuhati što nije bilo dozvoljeno za Božić i na sv. Stjepana.⁵¹

⁴⁷ Isto.

⁴⁸ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 147.

⁴⁹ Kazivač: spomenuti Drago Jukić.

⁵⁰ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 147.

⁵¹ Kazivačica: spomenuta Ana Jukić.

3.3. Nevina dječica

Treći dan Božića blagdan je Nevina dječica. „Tada su djeca obilazila kuće i pozdravljala ukućane riječima: „Na zdravlje vam došla nevina dica”, a domaćice su ih darivale kolačima, jabukama, orasima, lješnjacima.“⁵² Majke su na taj dan šibale svoju djecu prisjećajući se dana kada je Herod poubijao svu djecu.⁵³

Blagdan Nevine dječice u žepačkome kraju nazivao se Mladionci. Ujutro kada bi se probudili cijela bi se obitelj pomolila. Nakon toga bi probudili djecu te bi ih šibali po nogama (lagano, djeca bi se smijala) i govorili: „Rasti, rasti!“ Vjerovalo se da će tim običajem djeca više narasti naredne godine.⁵⁴

3.4. Silvestrovo

Sveti Silvestar I. iznimno je značajan papa. Dok je bio biskup proživio je mnoga mučenja i pogubljenja kršćana.⁵⁵ Silvestar je postao papa 314. godine i njegov je pontifikat trajao 21 godinu. Umro je prirodnom smrću 31. prosinca 335. godine. Spomendan mu je 31. prosinca i taj dan je u narodu poznat kao Silvestrovo.⁵⁶ Taj dan karakteriziraju razni vjerski običaji i ophodi. Taj se dan održavaju mise zahvalnice za proteklu godinu i moli se za iduću godinu.⁵⁷ Poznati su i običaji paljenja krijesova, koledanje i maskiranje za Silvestrovo u raznim područjima.⁵⁸

U žepačkome kraju također se išlo na mise zahvalnice za Silvestrovo. Misa se tradicionalno održavala u 17:00 sati, a održava se i danas. Na misi se ljudi zahvaljuju za proteklu godinu i mole Boga za milost u idućoj godini.⁵⁹

⁵² Isto, str. 147.

⁵³ Isto.

⁵⁴ Kazivačica: Mara Dević (18.10.1935., djev. Perković).

⁵⁵ Dragić, Marko, *Silvestrovo u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Crkva u svijetu, Vol. 50, No. 2, Split, 2015, str. 304.

⁵⁶ Isto, str. 304.

⁵⁷ Isto, str. 310.

⁵⁸ Više u: Dragić, Marko, *Silvestrovo u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Crkva u svijetu, Vol. 50, No. 2, Split, 2015, str. 303-323.

⁵⁹ Kazivač: spomenuti Jozo Dević.

3.5. Blagoslov kuća

Blagoslov kuća obično se odvijao na Sveta tri kralja. Svećenik bi došao zajedno s ministrantima blagosloviti kuću. „Do osamdesetih godina dvadesetoga stoljeća svećenik bi na vrhu unutarnje strane ulaznih vrata kredom napisao G + M + B (početna slova imena mudraca: Gašpar, Melkior, Baltazar) i broj nove godine. U novije vrijeme svećenici na vrhu ulaznih vrata s unutarnje strane lijepe naljepnice s likovima Sveta tri kralja ispod kojih je natpis istovjetan prijašnjemu pisanom kredom.“⁶⁰

Blagoslov kuća u žepačkome kraju obavljao se od drugoga dana Božića (sv. Stjepan) do Silvestrova. U to vrijeme nije bilo auta pa je svećenik uglavnom dolazio na konju uz pratnju seoskoga prakatora⁶¹ koji je bio dužan skupljati milostinju tijekom mise. Kada bi svećenik došao, cijela obitelj bi ga dočekala ispred kuće s križem i molitvom. Kuća bi se posebno uredila i očistila.⁶²

Svećenik bi blagoslovio ukućane i napisao bi kredom na kućni ulaz ono što danas piše na naljepnicama (G+B+M.) To što svećenik napiše ne smije se brisati dok samo ne nestane. Ušao bi u kuću i blagoslovio sve prostorije u kući. Svećenik je škropio kuću i ukućane svetom vodom s grančicom jele koju su ukućani prethodno pripremili. Obred je trajao malo duže (najmanje 45 minuta.) Nakon što bi obred završio, domaćin je darivao svećenika. Svećenika se nije darivalo novcem jer je bila neimaština, darivalo ga se suhim mesom (panceta, rebra, peka), suhim grahom i rakijom. Događalo se da svećenik ne bi došao do pola sela, a konj već nije mogao povući sve što su mu seljani dali.⁶³

Svećenici su imali i svoju zemlju, uzgajali su razne stvari, imali su dovoljno za sebe, ali ljudi su svejedno tako darivali svećenike. To pokazuje koliko su Žepče i okolica bili iznimno kršćanska sredina i štovatelji vjere. Danas svećenik obilazi kuće autom i daruje ga se novcem.⁶⁴

⁶⁰ Dragić, Marko, *Sveta tri kralja u hrvatskoj tradiciji*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 42 (1), Split, 2007., str. str. 108.

⁶¹ Predstavnik sela u crkvi.

⁶² Kazivač: spomenuti Drago Jukić.

⁶³ Kazivač: isti.

⁶⁴ Kazivač: isti.

4. Poklade

Sveta tri kralja označavaju kraj božićnih blagdana. Od 7. siječnja do Čiste srijede traje razdoblje poklada ili karnevala. Pokladni običaji traju u nedjelju, ponedjeljak i utorak (pred Čistu srijedu.)⁶⁵ Te dane su se ljudi gostili hranom jer je u srijedu počinjala korizma i većina ljudi postila je do Uskrsa.

U nekim mjestima tjedan dana prije korizme nije se ništa radilo jer je bilo razdoblje poklada. Svaki dan imao je svoj naziv i razlog zašto se nije smjelo raditi. „U Gudincima, primjerice, te nedjelje nije nitko ništa radio, jer je svaki dan imao svoj razlog za nerad pa tako i svaki dan imao svoj naziv. U Sramotni ponediljak se nije radilo jer je to bila sramota; u Bolni utorak ako bi tko radio, bio bi bolestan; u Vrličavu sridu ako bi tko radio, vrtjelo bi mu se u glavi; u Zaduzni četvrtak ne valja raditi jer ako tko radi bit će dužan; u Mušičavi petak ne treba raditi jer onaj tko radi bit će mušičav; u Zaklopitu subotu ako bi tko radio, zaklopila bi mu se usta pa ne bi mogao govoriti, a u Otklopitu nedilju moglo se raditi sve, ali pošto je nedjelja nije se opet ništa radilo.“⁶⁶

Pokladni utorak zadnji je i najvažniji dan poklada. To je dan prije Čiste srijede kojom nastupa korizma, a samim time i post. Običaj je da se na pokladni utorak ljudi maskiraju (oboje lice, muški se oblače u ženske itd.) Taj običaj vuče korijene još od pretkršćanskih vremena.⁶⁷ Maškare su kupile darove koje bi im dali susjedi, a poslije bi međusobno podijelili. U prijašnja vremena darovala su se jaja i suho meso, a ne novci kao danas.

Poklade označavaju zadnji dan prije početka korizme. Taj bi se dan spremila bolja hrana zbog toga što na čistu srijedu nastupa post i veliko odricanje. Mještani bi se maskirali i u grupama išli od kuće do kuće. Kada bi došli pred kuću morali bi pjevati i plesati da bi im domaćini dali darove. Darovi nisu bili u obliku novca kao danas, nego većinom hrana koju su ljudi imali, npr. orašasti plodovi, jaja, suhe šljive, suhe kruške itd. Navečer ljudi idu na sijelo i prelo, ali samo do ponoći jer tada nastupa korizma.⁶⁸

⁶⁵ Dragić, Marko, *Velike poklade u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, Vol. 8/1, No. 8, Zadar, 2012., str. 156.

⁶⁶ Isto, str. 156.-157.

⁶⁷ Isto, str. 158.

⁶⁸ Kazivačica: spomenuta Ana Jukić.

5. Korizma

Na Čistu srijedu počinje korizma. Taj se dan posti. U novošeherskome kraju bi se za Čistu srijedu napravilo posebno jelo za post – varivo od brašna. Varivo od brašna radi se tako da se u uzavrelu posoljenu vodu ubace valjušci od brašna. Cijeli dan jede se to varivo i kruh.⁶⁹

Poklade označavaju zadnji dan prije korizme i da je to zadnji dan zabave. Tijekom korizme prestaju vjenčanja u crkvi i zabave bilo kakve vrste, puk se posvećuje vjeri i molitvi idući na križni put i moleći se Bogu u krugu obitelji svako jutro i večer. Obred križnoga puta obavljao se svaki petak i nedjelju.⁷⁰

Tijekom cijele korizme većina mještana molila je svaki dan krunice. Ponedjeljkom i četvrtkom molila se radosna krunica, utorkom i petkom žalosna krunica, a nedjeljom, srijedom i subotom slavna krunica.⁷¹

U novošeherskome kraju 40-ih godina 20. stoljeća nije bilo televizije. Svećenici bi organizirali gledanje filmova vezanih za Isusov život i uskrsnuće. Tijekom korizme ti bi se filmovi projicirali na platnu u crkvi, a svi vjernici bili su dobrodošli. Ljudi su bili toliko sretni zbog toga da bi se u selu danima pričalo o tim filmovima. Time su se ljudi još više počeli posvećivati vjeri.⁷²

6. Veliki tjedan

Veliki tjedan obuhvaća dane od Cvjetnice do Uskrsa. Na Cvjetnicu (nedjelju dana prije Uskrsa) kršćani slave Isusov ulazak u Jeruzalem.⁷³ Veliki tjedan prožet je uspomenom na Isusovu muku. Svaki dan u tome tjednu zove se veliki.⁷⁴

⁶⁹ Kazivačica: spomenuta Ana Jukić.

⁷⁰ Kazivačica: Anđelka Jozinović (17.8.1969., djev. Dević).

⁷¹ Kazivačica: ista.

⁷² Kazivač: Jozo Jukić (28.12.1931.).

⁷³ Dragić, Marko, *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa*, Titius, 8, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015., str. 156.

⁷⁴ Isto, str. 156.

6.1. Cvjetnica

Cvjetnica ili Nedjelja Muke Gospodnje blagdan je koji se slavi u nedjelju prije Uskrsa. Na taj se dan slavi Isusov ulazak u Jeruzalem. Blagdan Cvjetnice karakteriziraju obredi umivanja u vodi, procesije i blagoslov maslinovih grančica.⁷⁵

U žepačkome kraju djeca su brala cvijeće (ljubičice i ostalo mirisno cvijeće) koje bi se navečer opralo i stavilo u vodu. U zoru na Cvjetnicu ljudi bi se umivali tom vodom i cvijećem. Umivali su se kako bi cijelu godinu imali lijepo i svježe lice. Nakon toga išlo se na misu. Nakon mise blagoslivljale su se grančice jele.⁷⁶

Dan iza Cvjetnice počela bi se bojiti jaja. Za crtanje po jajima imali su poseban običaj. Napravili bi šaraljicu⁷⁷ kojom bi crtali po njima. Bila bi upaljena jedna svijeća na koju bi se ugrijala šaraljica kako bi se vosak otopio da bi se moglo crtati po jajima. Nakon što bi iscrtali jaje ubacili bi ga u obojanu vodu i ostavili preko noći. Dan nakon izvadili bi jaje, osušili ga, maknuli krpom vosak, a ispod njega bi ostali bijeli nacrtani simboli.⁷⁸

Šaraljica⁷⁹

Pisanice⁸⁰

⁷⁵ Usp. Marko Dragić, *Metkovska pasionska baština*, Hrvatski neretvanski zbornik 6/2014, Društvo Neretvana i prijatelja Neretvana u Zagrebu, Zagreb, 2014., str. 229-247.

⁷⁶ Kazivačica: spomenuta Ana Jukić.

⁷⁷ Šaraljica je alat koji se napravi od komada drveta i žice oko kojih se omota konop umočen u vosak.

⁷⁸ Kazivač: Ana Relota (17.12.1955., djev. Jukić).

⁷⁹ Fotografija preuzeta sa stranice: <http://gin.ba/vijesti/zivot-i-stil/5403-tehnike-farbanja-vaskrsnjem-jajetu-sve-boje-lijepo-stoje-foto-video> (10/6/2018).

⁸⁰ Fotografija preuzeta sa stranice: <http://www.zenasamja.me/domacinstvo/2367/jednostavna-uputstva-za-ukrasavanje-jaja-voskom> (10/6/2018).

6.2. Sveto trodnevlje

Sveto trodnevlje obuhvaća Veliki četvrtak, Veliki petak i Veliku subotu. Veliki je četvrtak dan posljednje večere, Veliki petak dan Isusove smrti, a Velika subotu noć kada se iščekuje Isusovo uskrsnuće. Uskrs je najveći kršćanski blagdan jer je Isus svojom smrću i uskrsnućem otkupio Svijet.⁸¹

6.2.1. Veliki četvrtak

Veliki je četvrtak dan Isusove posljednje večere. Predaja kaže da je Gospa čekala Isusa s večerom, ali Isusa nije bilo jer su ga uhvatile džudije. Pripremila je zelje pa se zbog toga na taj dan tradicionalno priprema zelje.⁸² Na Veliki četvrtak Isus je posljednji put večerao s apostolima (dan uiči židovskoga blagdana Pashe) i ustanovio svetu misu.⁸³ „Svojom krvlju Isus je ustanovio novi i vječni savez između Boga i ljudskog roda govoreći: *Ovo je moje tijelo koje se za vas predaje, Ovo je krv koja se prolijeva za vas i za sve ljude na oproštenje grijeha.*“⁸⁴

U žepačkome se kraju na Veliki četvrtak nije smjelo raditi u polju, nego su se trebale moliti krunice. Krunice su se molile klečeći uz upaljene blagoslovljene svijeće. Izuzetak od rada u polju bili su ljudi koji su imali volove, ali samo u slučaju da idu pomoći siromašnima uzorati polje. Svoj rad nisu smjeli naplatiti i smjeli su raditi samo do podne. Smatralo se da bi onaj tko pomogne siromahu dobio kod Boga milosrđe.⁸⁵

Taj se dan postilo i jela se kuhana koprivu. Mještani bi predvečer išli na misu. Koliko su ljudi ovoga kraja štovali Veliki Četvrtak i vjeru uopće dokazuje to da je cijeli kraj išao na misu (i mladi i stari), izuzev bolesnika. Na misi se tradicionalno peru noge dvanaestorici koji predstavljaju dvanaest apostola. Za razliku od običaja u Hrvatskoj gdje se nakon mise ostaje na bdijenju, u ovome kraju nije bilo bdijenja nakon Velikoga četvrtka. Nakon mise mještani su išli kućama.⁸⁶

⁸¹ Dragić, Marko, *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa*, Titius, 8, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015., str. 156.

⁸² Isto, str. 164.

⁸³ Isto, str. 164.

⁸⁴ Isto, str. 164.

⁸⁵ Kazivačica: Mara Dević (18.10.1935., djev. Perković).

⁸⁶ Kazivačica: ista.

6.2.2. Veliki petak

Veliki je petak blagdan u spomen Isusove muke i smrti. Taj dan ne slavi se euharistijsko slavlje. Oltar nema križ, svijećnjak ni cvijeće. To je dan žalovanja. Nitko ne smije pjevati i raditi o zemlji. Na Veliki petak obvezan je post.⁸⁷

Na Veliki petak ide se na posljednji Križni put. Najstariji Križni put u Hrvata je Bogomojanski križ koji je na UNESCO-voj listi zaštićene nematerijalne baštine.⁸⁸ Na Veliki petak u mnogim se mjestima održava procesija. „Nose se tri križa; jedan veliki i dva mala. Kako se na Veliki četvrtak križevi prekrivaju ljubičastim velom, križevi se nose tako prekriveni. Narod ide u povorci kao da je sprovod. Pjeva se Muka Isusova i pjevaju Psalmi.“⁸⁹

Veliki petak označava dan Isusove muke i smrti. U žepačkome kraju bi se na Veliki petak upalile svijeće i klečeći bi se molila žalosna krunica. Taj se dan postilo, jeo se samo kruh. Nije se smjelo ništa raditi, osim u slučaju da se pomaže sirotinji. Navečer je bila tradicionalna misa na kojoj se čitala muka Isusova, a nakon toga slijedilo je klanjanje i ljubljenje križa. Nakon toga mještani su odlazili kući u tišini.⁹⁰

6.2.3. Velika subota

Vatra u kršćanskoj simbolici predstavlja mučeništvo i vjerski žar. Kućna vatra obnavljala se na Veliku subotu.⁹¹ Uskrsni krijes palio se u noći s Velike subote na Uskrs. „Garištu iza tih krjesova pripisivala su se apotropejska svojstva: preko njega pregonila stoka kako bi bila zdrava; ugarci s zgarišta stavljeni su u njive i vrtove kako bi plodnost bila bolja; vjerovalo se da vještice i drugi demoni neće imati vlast dokle dopre svjetlost i dim uskrsnih krjesova“⁹² U kasnim večernjim satima u crkvama počinje vazmeno bdijenje. Vatra ispred crkve se blagoslovi i na njoj se pali uskrsna svijeća koja simbolizira Isusa Krista koji je

⁸⁷ Dragić, Marko, *Veliki petak u sakralnoj baštini bosansko-hercegovačkih Hrvata*, Muka kao nepresušno nadahnuće Passion as an Inexhaustible Source of Inspiration for Culture, br. VI., Pasijska baština Bosne i Hercegovine 2, Passion Heritage of Bosnia and Herzegovina 2, Zbornik radova VII. i VIII. međunarodnog znanstvenog simpozija Proceedings of Seventh and Eight International Scientific Symposium Vitez, Zagreb, 2012., str. 332.-372. str. 167.

⁸⁸ Dragić, Marko, *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa*, Titius, 8, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015., str. 169.

⁸⁹ Isto, str. 169.

⁹⁰ Kazivačica: spomenuta Mara Dević.

⁹¹ Dragić, Marko, *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa*, Titius, 8, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015., str. 171.

⁹² Gavazzi u Dragić Marko, *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa*, Titius, 8, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015., str. 171.

uskrsnuo.⁹³ Uskrsna svijeća blagoslovi se na Veliku subotu (pet zrna tamjana u njoj simbolizira pet Isusovih rana. Nakon što se svijeća upali i unese u crkvu slijedi Služba riječi.⁹⁴

U žepačkome kraju na Veliku subotu ujutro blagoslivljala se hrana. U gradovima se hrana tradicionalno blagoslivlja na Uskrs, ali ovdje je i danas ostao običaj da se hrana blagoslivlja subotom ujutro. Hrana je bila domaća – kruh (koji se pekao i bio je iznimno velik jer su obitelji bile velike pa da svatko može dobiti blagoslovljenoga kruha), kravlji sir (koji se posebno pravio za tu prigodu) i jaja. Hrana se nosila u velikoj košari. Ljudi bi postavili košare na pod od oltara prema dnu crkve s jedne i druge strane. Svećenik bi prolazio pokraj svake košare moleći i blagoslivljajući hranu. Blagoslov se nije smio jesti do Uskrsa. Ovakav običaj zadržao se i danas.⁹⁵

Navečer se tradicionalno ide na misu. Prije same mise zapalila bi se vatra ispred crkve na koju bi se blagosloвила svijeća. Nakon toga bi svećenik ulazio u crkvu sa svijećom, zatim ministranti pa onda narod. Taj običaj se zadržao i danas. U današnje se vrijeme nakon mise igra kolo i pjeva ispred crkve. Svećenik pripremi vina, pive i rakije koje ne naplaćuje ljudima, nego bude besplatno za sve.⁹⁶

7. Uskrs

Uskrs je najveći kršćanski blagdan jer je Isus Krist svojim uskrsnućem spasio i otkupio Svijet. Uskršnjem doručku prethodi molitva i paljenje svijeće. Blagoslovljena se hrana nije smjela baciti ni dati životinjama. Sve mrvice koje bi ostale pažljivo bi se pokupile i zapalile.⁹⁷

U žepačkome se kraju na uskršnje jutro obiteljski molila jutarnja molitva. Nakon molitve jela se blagoslovljena hrana koja se nije smjela baciti. Taj su dan mise bile u 8, 11 i 19 sati. Nakon mise čestitali bi jedni drugima Uskrs. Cijeli tjedan od Uskrsa do Maloga

⁹³ Isto, str. 173.

⁹⁴ Isto, str. 173.

⁹⁵ Kazivačica: spomenuta Ana Jukić.

⁹⁶ Kazivač: spomenuti Jozo Dević.

⁹⁷ Dragić, Marko, *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa*, Titius, 8, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015., str. 177.

Uskrsa (nedjelja iza) žene su poklanjale našarana jaja djeci. Posebno bi se bojala jaja za kumčad.⁹⁸

Danas se na blagdan Uskrsa obavezno krste djeca za vrijeme mise. Nakon mise tradicionalno se od 2014. održava događaj zvan Še'erska tucijada. Še'erska tucijada svojevrsno je natjecanje u tome čije jaje je ljepše našarano. Onaj tko ima najljepše jaje dobije novčanu nagradu. Također se ljudi tucaju jajima te i onaj čije jaje ostane nerazbijeno dobije novčanu nagradu.⁹⁹

8. Sveti Juraj (23.4.)

Sveti Juraj jedan je od najštovanijih svetaca u kršćanstvu. Njegov kult iznimno je raširen u hrvatskoj kulturnoj baštini. Uz blagdan svetoga Jurja vežu se razni običaji. Poznati su Jurjevski krjesovi – krjesovi koji se pale na sam blagdan da donose svjetlo u kuću.¹⁰⁰ Vjerovalo se da će onaj tko kasno ustane na Jurjevo biti lijen i da će kasniti cijelu godinu ako ne ustane na blagdan svetoga Jurja prije izlaska sunca.¹⁰¹ Obredi škropljenja obavljali su se na Jurjevo. „Škropljenje je obred kojim svećenik ili biskup škropilom, a domaćin, domaćica ili drugi tko od ukućana grančicom, na primjer, hrasta, bora ili jele prskaju blagoslovljenom vodom osobe, stvari, domove, štale, dvorišta, vrtove i sl. s namjerom da se očiste i da se od njih odagnaju demoni.“¹⁰² Na Jurjevo su se zelenilom kitili ljudi, domovi, štale, stoka, prilazi u dvorišta. S Jurjevom dolazi proljeće i vjerovalo se da će se time odagnati razni demoni.¹⁰³

U žepačkome se kraju dan svetoga Jurja nazivao Jurjevo. U Novom su se Šeheru u ranu zoru čule trube koje su seljani sami radili od kore vrbe. Tim običajem slavio se početak proljeća. Na taj dan obavljao se blagoslov polja. Ljudi su blagoslivljali polja svetom vodicom koju su blagoslovili na sveta Tri kralja. Blagoslov je obavljan da bi bio bolji urod. Običaj slavljenja početka proljeća trubama zadržao se i kod pravoslavaca toga kraja.¹⁰⁴

⁹⁸ Kazivač: spomenuti Jozo Dević.

⁹⁹ Kazivač: isti.

¹⁰⁰ Dragić, Marko, *Sveti Juraj u tradicijskoj baštini Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, Vol. IX, No, 9/1, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2013., str. 284.

¹⁰¹ Isto, str. 284.

¹⁰² Isto, str. 288.

¹⁰³ Isto, str. 289.

¹⁰⁴ Kazivač: Anto Pervan (23.4.1967.).

Truba od vrbe¹⁰⁵

9. Praznik rada (1. svibnja)

U žepačkome se kraju organizirala posebna zabava na praznik rada. Zabava se organizirala na središnjem nogometnom igralištu. Bila su organizirana razna natjecanja. Za lovce je bilo natjecanje u gađanju meta iz pušaka. Postojalo je u natjecanje u utrkama s motorima kroz selo, ali nije bilo ograničenja koji se motor može natjecati, a koji ne. Organizirala se i jedna neobična igra – postavio bi se visoki stup od 10 metara na čijem je vrhu bila zastava. Taj stup je bio oguljen i namazan mašću. Trebalo se popeti do zastave i skinuti ju. Onaj tko ju prvi skinje pobjednik je, neovisno o tome koliko puta je pokušao.¹⁰⁶

Škole bi na tom istom igralištu organizirale razna natjecanja – natjecanje u trčanju, natjecanje u kojem se stavi kesa na noge i skakućući treba stići do cilja, trčanje držeći u ruci jaje u žlici (u slučaju da jaje ispadne, natjecatelj se vraća na početak.)¹⁰⁷

10. Sveti Ivan Krstitelj (24.6.)

Blagdan svetoga Ivana Krstitelja slavi se 24. lipnja. Naziv Krstitelj dobio je jer je u rijeci Jordan krstio Isusa Krista.

Blagdan svetoga Ivana Kristitelja u narodu žepačkoga kraja poznat je kao blagdan svetoga Ive. Unutar župe svetoga Ilije ima trinaestak sela. Svako od sela ima svoga sveca

¹⁰⁵ Fotografija preuzeta sa stranice: <http://b-novine.com/2017/05/06/trubaci-u-biljanskoj-dolini/> (10/6/2018).

¹⁰⁶ Kazivač: spomenuti Drago Jukić.

¹⁰⁷ Kazivač: isti.

zaštitnika koji se slavi misom na groblju u tome selu. U kuće iz toga sela dolaze prijatelji i rodbina iz drugih sela na svečani ručak. Djevojke iz toga sela oblače narodnu nošnju s dukatima.¹⁰⁸

Narodna nošnja¹⁰⁹

Za tu prigodu posebno se uređuje groblje i prilazi groblju. Navečer jedna djevojka iz toga sela saziva mladiće i djevojke na prelo¹¹⁰.

Budući da su župljani Novoga Šehera iznimno štovali svetoga Ivu, nakon rata napravljena je nova crkva svetoga Ive i osnovana nova župa Lug Branković. Danas više nema prela, nego se mladi okupljaju u novoj župi Lug Branković ispod šatora i u restoranima.¹¹¹

¹⁰⁸ Kazivač: Marijan Dević (12.7.1958.).

¹⁰⁹ Osobna fotografija spomenute Ane Jukić.

¹¹⁰ Druženje djevojaka i mladića.

¹¹¹ Kazivač: spomenuti Marijan Dević.

Crkva sv. Ive, župa Lug Branković¹¹²

Sveti Ivo zaštitnik je sela Mladoševica. Dan prije blagdana svetoga Ivana Krstitelja (23.6.) pali se vatra (krijesovi) koju mladi preskaču do kasno u noć. Ujutro, na sam blagdan svetoga Ivana Krstitelja, mladi ugaze stopalima u pepeo od vatre i onda se idu kupati u rijeku. Vjerovalo se da se na taj način štiti od raznih kožnih bolesti. Popodne se u selu Mladoševica tradicionalno slavi misa na groblju, organizira se svečani ručak, a djevojke oblače narodnu nošnju. Nakon mise igra se kolo i pjeva.¹¹³

Na blagdan svetoga Ivana Krstitelja svećenici organiziraju hodočašće svetom Ivi u Podmilače (Jajce.)

11. Sveti Ilija (20.7.)

Sveti Ilija zaštitnik je župe Novi Šeher. Njegov se dan tradicionalno slavi 20.7. i naziva se Ilina. Dan svetoga Ilije posebno se slavi u ovome kraju. Dan započinje procesijom i misom u crkvi sv. Ilije. Nakon mise tradicionalno se igra kolo ispred crkve. Svi svećenici i časne sestre iz toga kraja okupljaju se na zajednički ručak. Seljani nastavljaju slavlje do kasno

¹¹² Fotografija preuzeta sa stranice: <http://mapio.net/pic/p-24047271/> (10/6/2018).

¹¹³ Kazivač: isti.

u noć pod šatorima u kojima svira tradicionalna izvorna glazba. Žene tradicionalno oblače narodnu nošnju. Taj običaj se zadržao do danas. Pokraj crkve prodaju se razni suveniri i postavi se ringšpil (koji se postavlja samo na sv. Iliju i na blagdan Male Gospe.)¹¹⁴

Kako bi poslijepodne često znala pasti kiša s grmljavinom, u narodu je nastala izreka: „Do podne Ilija, od podne Alija.“ Svi svećenici koji su se tek zaredili prvu svečanu misu daju u svome kraju na dan svetoga Ilije.¹¹⁵

Crkva svetoga Ilije¹¹⁶

¹¹⁴ Kazivač: spomenuti Marijan Dević.

¹¹⁵ Kazivač: isti.

¹¹⁶ Fotografija preuzeta sa stranice: https://bs.wikipedia.org/wiki/Novi_Mesto (10/6/2018).

Kip svetoga Ilije ispred crkve¹¹⁷

12. Sveta Ana (26.7.)

Blagdan svete Ane posebno se slavio u selu Radunice. Na taj dan bi ljudi iz okolnih sela i grada Žepča hodočastili u Radunice na svetu misu. Na taj su se dan održavale cijeli dan mise.¹¹⁸

Crkva sv. Ane, Radunice¹¹⁹

¹¹⁷ Fotografija preuzeta sa stranice: <https://www.tripmondo.com/bosnia-and-herzegovina/federation-of-bosnia-and-herzegovina/novi-seher/> (10/6/2018).

¹¹⁸ Kazivač: spomenuti Drago Jukić.

U prijašnja vremena postavili bi se štandovi na kojima se uglavnom prodavao alat za rad u polju (kose, srp, sjekire, motike itd.) Ljudi bi sa sobom ponijeli hranu pa bi na livadi objedovali (nije bilo restorana.) U današnje vrijeme navečer bude glazba pod šatorima, a ispred crkve organizira se natjecanje u sviranju tradicionalne izvorne glazbe koje se zove Šargijada.¹²⁰

Šargijada¹²¹

13. Velika Gospa (15.8.)

Mještani žepačkoga kraja i okolice tradicionalno na blagdan Velike Gospe hodočaste u svetište Kondžilo (vrh bosanske nadbiskupije.) 80-ih godina 20. stoljeća išlo se u grupama dan ranije (14.8.) prema svetištu. Išlo se preko livada i njiva te je većina ljudi išla bosonoga. Taj se dan postilo i nosila se posna hrana. Gospina slika nalazila se u mjestu Komušina. Kada bi hodočasnici došli u Komušinu, četiri muškarca iz naroda uzeli bi sliku i nosili ju sve do Kondžila.¹²² Postoji priča da kada će se dogoditi nešto loše, slika bude toliko teška da više muškaraca treba nositi sliku. Ostatak naroda išao je iza slike i molio krunicu. Kada bi stigli u Kondžilo, slika bi se unijela u crkvu.¹²³

Postoji priča vezana za prijenos slike iz Komušine prema Kondžilu. Jedan Bošnjak je u selu Markotić, čisteći živicu, našao Gospinu sliku. Sakrio ju je u hangar (ostava) u kukuruz.

¹¹⁹ Fotografija preuzeta sa stranice: <http://www.radunice-zupa.org/index.php/zupa-sv-ane/1-zupa-sv-ane-radunice> (10/6/2018).

¹²⁰ Kazivač: spomenuti Drago Jukić.

¹²¹ Fotografija preuzeta sa stranice: <http://www.radunice-zupa.org/index.php/foto-galerija/28-fotogalerija-3> (10/6/2018).

¹²² Kazivačica: spomenuta Ana Jukić.

¹²³ Kazivač: Ivica Jukić (18.9.1957.).

Dok ju je čuvao, svi njegovi susjedi ljutili su se na njega. Čuvao je sliku jer je pretpostavljao da je sveta. Dok je slika bila skrivena kod njega, uvijek je imao dobar urod pšenice i kukuruza. Hrvati su saznali za tu sliku i nagovorili ga da im ju proda. Platili su mu sa sto ovnova, sto volova i sto oka brašna (otprilike 1250 kg brašna.) Navodi da dok su je nosili prema crkvi, stali su se odmoriti na Kondžilo. Kada su htjeli krenuti, sliku nisu mogli podignuti. Zavjetovali su se da će svake godine na Veliku Gospu nositi sliku iz Komušine na Kondžilo i da će na tome mjestu napraviti kapelicu. Nakon toga zavjeta, uspjeli su podignuti sliku i odnijeti ju u crkvu.¹²⁴

Nakon mise ljudi bi obilazili sliku, neki čak i na koljenima. U Kondžilu je postojao hangar u kojem su se ljudi mogli odmoriti ili malo spavati. Hangar je bio velik, ali kako je bilo mnogo hodočasnika, nisu svi mogli stati pa su neki nosili sa sobom manje šatore koje bi postavili pokraj hangara. Cijelu noć se molilo Bogu. Ovaj običaj dosta je sličan hodočašćenju Gospi Sinjskoj u Hrvatskoj. Narod bi prespavao u Kondžilu, a na blagdan Velike Gospe cijeli dan bi bile mise. Nakon slavlja narod se vraćao kući, ali isto na noge.¹²⁵

U Domovinskome ratu vjerski objekt u Kondžilu srušen je sa zemljom. Narod toga kraja izgradio je na istome mjestu novu crkvu. Nakon rata svetište Kondžilo, zbog novih granica općina, pripalo je Republici Srpskoj. Unatoč tome ljudi i danas hodočaste u svetište Kondžilo.¹²⁶

Stara kapela u Kondžilu¹²⁷

¹²⁴ Kazivačica: Jela Križanac (2.6.1951.).

¹²⁵ Kazivačica: spomenuta Ana Jukić.

¹²⁶ Kazivač: spomenuti Drago Jukić.

¹²⁷ Fotografija preuzeta sa stranice:

http://www.komusinakondzilo.net/default.asp?qID=svetiste&eID=gospa_kondzilska (10/6/2018).

Danas se običaj malo promijenio. Ljudi manje hodočaste danas, većinom idu autima. Većina ljudi ode na taj dan u svetište, a ne dan prije kao što je bio običaj. U današnje vrijeme ljudi navečer ostaju pod šatorima gdje bude muzika uživo.¹²⁸

Nova crkva u Komušini¹²⁹

14. Mala Gospa (8. 9.)

Blagdan Male Gospe tradicionalno se vezao za početak školske godine. Blagdan Male Gospe bio je najveća zabava u šeherskome kraju i cijelu se godinu željno iščekivao.

Šeherski je kraj poznat po kovačima koji su ručno izrađivali kosu, motike, srp i ostali alat za poljoprivredu. Kovači bi cijelu godinu izrađivali alat i onda bi ga na blagdan Male Gospe prodavali. Izložili bi alat na livadama jer tada nije bilo štandova. Ti kovači su bili toliko poznati po svome dobromu radu da su ljudi iz drugih daljih krajeva dolazili kupiti alat na taj dan ili čak naručiti za iduću godinu.¹³⁰

S obzirom na to da je prije rata blagdan Male Gospe bio najpoznatija zabava ovoga kraja, na zabavu su dolazili ljudi sve tri nacionalnosti. Na blagdan Male Gospe održavale su se tri mise. Kada bi bila misa u 11 sati, glazba na zabavi nije svirala. Nakon mise ljudi bi kupovali odojak koji se pekao pokaraj postavljenih šatora. Svatko bi uzeo koliko želi i otišao

¹²⁸ Kazivač: spomenuti Jozo Dević.

¹²⁹ Fotografija preuzeta sa stranice: <http://www.turistteslic.org/vjerskiturizam.html> (10/6/2018).

¹³⁰ Kazivač: spomenuti Drago Jukić.

jesti pod šator i piti. U šatorima je svirala narodna i izvorna glazba uživo. Ljudi su se zabavljali do kasno u noć. Za djecu su bili postavljeni ringišpili, pucanje u igračke itd. Ova proslava nazivala se Vašer.¹³¹

15. Ljubavne divinacije

Divinacija je riječ nastala prema latinskoj riječi *divinatio*, *onis*, f. = proricanje, slutnja, pogaňanje; gatanje, vraćanje, predviňanje, vidovitost.¹³²

Uz blagdan svete Lucije vežu se razne ljubavne divinacije. Djevojke i mladići bi ispisali imena svojih simpatija na uglavnom dvanaest papirića. Do Božića bi svaki dan bacali po jedan papirić. Poslije polnoćke bi otvorili zadnji papirić i vjerovali da će se udati, odnosno oženiti s osobom čije je ime na papiriću.¹³³

Također se uz blagdan svetoga Tome vežu razne ljubavne divinacije. Djevojke bi dan uoči blagdana svetoga Tome postile, a navečer se mazale mašču odojka zaklanoga taj dan i pod plodnom voćkom molile molitvicu svetom Tomi da im se suđenik javi u snu. Djevojka se preporučuje svecu i zavjetuje da će mi moliti molitvicu tri puta na nedjelju iduću godinu. Ukoliko suđenik ne bi došao djevojka ga je klela.¹³⁴

Razne ljubavne divinacije vežu se i za Božić, poklade, blagdan sv. Jurja itd.¹³⁵

U novošeherskome kraju postojalo je vjerovanje da ako mladić ili djevojka devet noći zaredom izbroji devet zvijezda, usnut će svoga budućega muža ili ženu. Uglavnom nitko ne bi uspio izbrojiti jer bi jedna noć bila oblačna. Također bi biljki bokvici čupali list sa stabljikom. Postojalo je vjerovanje da koliko niti ostane u njenom korijenu, toliko ćeš djece imati.¹³⁶

¹³¹ Kazivač: isti.

¹³² Dragić, Marko, *Ljubavne divinacije u kulturnoj baštini Hrvata, Bošnjaka, Srba i Poljaka*, *Ethnologica Dalmatica*, Vol. 21, No. 1, Split, 2014., str. 103.

¹³³ Isto, str. 104.

¹³⁴ Isto, str. 108.

¹³⁵ Više u: Dragić, Marko, *Ljubavne divinacije u kulturnoj baštini Hrvata, Bošnjaka, Srba i Poljaka*, *Ethnologica Dalmatica*, Vol. 21, No. 1, Split, 2014., str. 103.-123.

¹³⁶ Kazivač: spomenuti Ivica Jukić.

16. Razni običaji

16.1. Prva pričest

70-ih godina 20. stoljeća djeca su, kao i danas, morala ići na vjeronauk prije pričesti. Prije pričesti svećenik bi ispitao djecu vjeronauk, tko nije znao, nije se mogao pričestiti. Sakrament pričesti održavao se nedjeljom. Ovaj se običaj zadržao i danas. Djevojčice su bile obučene u narodnu nošnju.¹³⁷

Prvopričesnice u narodnoj nošnji¹³⁸

U to vrijeme vladala je neimaština pa ljudi nisu radili slavlja kao danas. Ponijeli bi hranu sa sobom i nakon mise postavili deku na livadu pokraj crkve. Tu bi se okupila rodbina, prijatelji i kumovi te bi se počastili. Kako je bilo puno prvopričesnika, to je izgledalo kao kakav sajam. Nakon toga ljudi su odlazili kući.¹³⁹

¹³⁷ Kazivačica: spomenuta Ana Jukić.

¹³⁸ Osobna fotografija spomenute Ane Jukić.

¹³⁹ Kazivačica: ista.

16.2. Krizma

Prije krizme krizmanici su išli na vjeronauk. Prije krizme biskup bi ispitao krizmanike, ali i kumove. Sakrament krizme održavao se svakih sedam godina, poslije toga svake četiri godine, a danas svake godine. Svaki krizmanik morao je uzeti novo ime za krizmu koje bi postalo njegovo krizmano ime. Krizmano ime često se uzimalo od kuma ili kume, ali nije bilo obavezno.¹⁴⁰

Krizmanica¹⁴¹

S obzirom na to da u žepačkome kraju žive tri naroda, časna bi na vjeronauku djecu učila čitati i pisati hrvatski, npr. ako bi djeca govorila tačka, ona bi ih ispravljala da govore točka.¹⁴²

Obred svete krizme održavao se nedjeljom. Nakon obreda ljudi bi išli kući i slavili u svojoj kući s kumovima, rodbinom i susjedima. Kuma je ženskome djetetu dukat (zlatnik), a

¹⁴⁰ Kazivačica: spomenuta Anđelka Jozinović.

¹⁴¹ Osobna fotografija spomenute Anđelke Jozinović.

¹⁴² Kazivačica: ista.

kum muškome djetetu sat. Ostali darovi bili su znakovi pažnje, još uvijek nije bilo skupih poklona i novaca.¹⁴³

16.3. Vjenčanje

Za svadbe 70.-ih godina postojali su posebni običaji. Tri tjedna prije vjenčanja bude navještenje, odnosno svećenik na oltaru tri nedjelje prije obavještava tko se ženi i kada. Mjesec dana prije vjenčanja, mladoženjini roditelji i rodbina donose gorabije mladoj u kuću. Gorabija je tradicionalni kolač ukrašen kockama šećera. Svekrva donosi posebno ukrašenu gorabiju na koju postavi zlatne dukate. Ovaj običaj se naziva pitanje (današnja prošnja.) Mladoženja ne dolazi s njima. Mladoženjini roditelji pitaju mladenkinoga oca hoće li im dati ruku svoje kćeri. Mladenkin otac nakon toga pita svoju kćer, a ako ona pristane dogovore svadbu. Mlada dijeli komade gorabije rodbini i prijateljima te ih tako poziva na svadbu. Rodbina i prijatelji prije vjenčanja donose darove.¹⁴⁴

Tri dana prije vjenčanja mladenkine rodice i prijateljice pjevaju posebne svadbene pjesme više puta na dan. Marica Jukić navodi da se s mladine strane to nazivalo plačipjer.

1. PJESMA

Skidaj majko sa prozora cvijeće

Više kćerka zalijevati neće.

2. PJESMA

Šta u dvoru žurba stoji

Šta se govori

Tata 'cer udaje

Te se žaluje

¹⁴³ Kazivačica: spomenuta Anđelka Jozinović.

¹⁴⁴ Kazivačica: Marica Jukić (5. 3. 1965., djev. Dević).

(imenica tata zamjenjuje se svim ukućanima – mama, sestre, braća, babe i djedovi, a pjesma isto pjeva.)¹⁴⁵

Kod mladoženje se tri dana prije vjenčanja pjevaju vesele pjesme. To se nazivalo pjer

Šta u dvoru žurba stoji

Šta se govori

Tata sina ženi

Pa se veseli.

(imenica tata zamjenjuje se svim ukućanima – mama, sestre, braća, babe i djedovi, a pjesma isto pjeva.)¹⁴⁶

Na dan svadbe svatovi bez mladoženje kreću pjevajući po mladu. Svatovi idu na konjima. Za mladu posebno se vodi bijeloga konja. Svatove se poškropi blagoslovljenom vodom. Pjesma koja se pjeva je:

Zbogom ajte kićeni svatovi

Zbogom ajte Boga nazivajte

Pozdravite nam naše cure majku

Da ne plače kad joj 'ćerka pođe

Da nam cura veselija dođe.¹⁴⁷

¹⁴⁵ Kazivačica: spomenuta Marica Jukić.

¹⁴⁶ Kazivačica: ista.

¹⁴⁷ Kazivačica: ista.

Slika svatova¹⁴⁸

Mladenka ima kumu s mladoženjine strane. Ne bira sama svoju. Glavni dio svatova čine stari svat, kumovi i mladoženjin otac. Majka i ostale žene nisu išle u svatove. Majka je ostajala kući, a ostale žene su spremale hranu za svadbu. Mladoženja također ne ide u svatovima po mladu, nego čeka ispred crkve da svatovi dovedu mladu.¹⁴⁹

Prije nego svatovi dođu do mladenkine kuće, 50ak metara ranije izlaze dva djevera iz svatova s rakijom. Njihov zadatak je da pitaju mladenkinoga oca mogu li dovesti svatove. Kada mladenkin otac pristane, daje im poklone. Nakon toga djeveri se vraćaju svatovima i svi skupa dolaze u mladenkino dvorište. U dvorištu ih određeni muškarcu čekaju s uštipcima, suhim mesom, sudžukom i rakijom da se malo okrijepe. Djevojke ih dočekaju s pjesmom:

Evo nama kićenih svatova

Evo nama kuma i djevera

Evo nama kućnog domaćina

Evo nama svih svatova redom.¹⁵⁰

Svatovi bi ih darivali novcem za svaku pjesmu da bi mogli ući u kuću. Nakon što se svatovi okrijepe, mladoženjin otac traži mladinu ruku od njezina oca. Kada se popije treća

¹⁴⁸ Osobna fotografija spomenute Marice Jukić.

¹⁴⁹ Kazivačica: spomenuta Marica Jukić.

¹⁵⁰ Kazivačica: ista.

čašica rakije, mladoženjin otac nazdravlja govoreći: „Evo treće i od Boga sreće, ja prosim tvoju 'cer (ime), za svog sina (ime).“ Mladenkin otac odgovara: „Ako je njena volja.“¹⁵¹

Nakon što još popiju, kum ustaje i traži da se dovede mlada. Izlazak mlade imao je određeni protokol. Mlada se prije izlaska u svojoj sobi sprema s djeverušama i kumom. One joj pjevaju pjesmu

Odbi se grana od bora

I naša (ime mladenke) od roda

Pribi se, pribi se kumu i djeveru

I svome, i svome, (ime mladoženje) dilberu.¹⁵²

Mlada je izlazila tek treći put, a ako ne bi izašla tada to bi značilo da nema svadbe. Prva dva puta izlazila bi takozvana lažna mlada. Djeveri i kum bi svaki puta morali platiti da bi im se dovela prava mlada. Treći puta mladu izvodi brat, a ako mlada nema brata onda netko iz bliže rodbine. Kada mlada izađe, pozdravlja svadbu i traži od oca blagoslov: „Tata ja tražim od tebe blagoslov i od Boga sreću.“ Tata odgovara: „Bog te blagoslovio i dao ti sreću.“¹⁵³ Tada mladenka sjeda do kuma i kume te se pomole Bogu. Nakon toga objeđuju. Prvi slijed bila je juha. Nakon nje slijedila je sarma, pita i meso (koje su donijeli svatovi.)

Nakon ručka svatovi kreću prema crkvi uz pjesmu. Prije toga djevojke s mladenkine strane stavljale su svatovima vezene marame na leđa (umjesto današnjega ruzmarina) koje su se plaćale. S mladenkine strane nitko nije išao u crkvu. U međuvremenu dok svatovi idu prema crkvi, mladenkini darovi stave se na kola i voze prema mladoženjinoj kući. Kada dođu u crkvu, obavlja se obred vjenčanja.¹⁵⁴

¹⁵¹ Kazivačica: ista.

¹⁵² Kazivačica: ista.

¹⁵³ Kazivač: spomenuti Ivica Jukić.

¹⁵⁴ Kazivač: isti.

Mlada, mladoženja i kuma¹⁵⁵

Nakon vjenčanja ide se kod mladoženjinih i cijelu se noć igra kolo i pjeva. Važno je naglasiti da od mladenke nitko nije išao ni u crkvu ni na proslavu nakon obreda. To pokazuje koliko je jak utjecaj turcizma bio u ovome kraju.¹⁵⁶

Jutro nakon vjenčanja, mladu darivaju svekar i svekrva, obično dukatima. Za uzvrat mlada njima polije vode u ruke da se mogu umiti. Taj dan naziva se pjer. Cijelo selo pozvano je na veselje. Susjedi donesu pečenje i cijeli dan se vesele do kasno u noć. Mlada im dijeli slatku rakiju, a oni ju darivaju.¹⁵⁷

¹⁵⁵ Osobna fotografija spomenute Marice Jukić.

¹⁵⁶ Kazivačica: ista.

¹⁵⁷ Kazivačica: ista.

17. Preła i sijela

Sijelo označava manje okupljanje mladosti iz istoga sela u kućama ili podrumu. Prelo je okupljanje mladosti iz svih sela u selu koje je taj dan slavilo svoga zaštitnika i održavalo se u dvorištu uz pjesmu i ples.

Tijekom sijela i prela u žepačkome kraju, mladići iz drugih sela bi izazvali svađu da bi dokazali da su oni najjači, odnosno da se ne boje nikoga. Borba (svađa) imala je određeni protokol. Najhrabriji momak ušao bi u kolo (dok se igra), uzeo od svirača šargiju i razbio ju od pod ili zaustavio sviranje. Nakon toga nastala bi borba između mladića. Policija nikada nije izlazila na ovakve događaje.¹⁵⁸

Poznata je jedna borba koja se dogodila u gradu Žepču. Nakon što je u kolu otpjevana jedna pjesma koja je vrijeđala muslimane, počela je svađa i borba u koju se umiješala i žandarmerija (današnja policija). Poznato je da je bilo tridesetak mrtvih.¹⁵⁹

Na sijelima i prelima često su se pjevale rodoljubne pjesme. S obzirom na to da u Žepču žive tri nacionalnosti – Muslimani (Bošnjaci), Srbi i Hrvati, rodoljubne pjesme imaju veliku važnost u tom gradu jer se tako ističe nacionalni identitet. U nastavku će biti navedeno par pjesama.¹⁶⁰

Malo mjesto po imenu Žepče

Malo mjesto po imenu Žepče

branimo ga nikad pasti neće

branimo ga kako umjet znamo

agresoru uzet se ne damo.

¹⁵⁸ Kazivač: spomenuti Ivica Jozinović.

¹⁵⁹ Kazivač: spomenuti Drago Jukić.

¹⁶⁰ Pjesme su prepričali Ivo Dević (24.6.1960.) i spomenuti Marijan Dević.

Malo mjesto a velika volja
Obraniti naša rodna polja
Naše šume, proplanke i njive
gdje Hrvati stoljećima žive.

Nek je malo ne trebamo veće
s dobrom voljom i sa malo sreće
sačuvati svoju rodnu grudu
da nam djeca što sretnija budu.

Koliko je suza proliveno
dok je naše mjesto obranjeno
od Zenice i od Tešnja grada
branila ga žepačka brigada
ta brigada hrabra i ponosna
koju hvali cijela Herceg-Bosna.

Hrvatsko Žepče

Ispred kuće majka sjedi

i Bogu se moli

izgubila oba sina

pa je srce boli

Sad na grobu cvijeće raste

razne ruže karanfili

za hrvatsko naše Žepče

još su mnogi poginuli

Tužna majka osluškuje

kao da se korak čuje

pomislila stara majka

da joj dolazi na vrata.

Malo mjesto moja ljubav prva

Malo mjesto moja ljubav prva

U sred Bosne uspomene čuva,

prijatelje što su znali dobro što je naše

Malo mjesto al' ga dosta ima

u srcima, u našim mislima

po njemu sam nekad mladovao
mladovao i pjesme pjevao
U njemu sam nekad živio
od nevolja i zla ga branio.

Bojna Žepče

Jednu pjesmu ispjevali nismo
a davno je ispisana ona
ispisana u vatri i bolu
srcem hrabrim hrvatskih sinova

U boj, u boj sokolovi
sve do zadnjeg dok nas ima
U boj, u boj sokolovi
dok je nas i Žepča

Gnijezdo su nam bili zapalili
i dušu su razbili na pola
samo jedno nisu se nadali
da je majka rodila sokola

18. Sujevjerja

Ljudi ovoga kraja vjerovali su u uroke. Kada bi dijete puno plakalo, vjerovalo se da je na njega bačen urok. Taj urok se skidao moleći sljedeću molitvu:

Vozila se sveta Ana, Gospina majka, Isusova baka

U klorama preko mora

Susreli je urok do uroka

Pitala ih sveta Ana, Gospina majka, Isusova baka

Kud ste pošli, urok do uroka

Pošli smo po svijetu

Ko pčela po cvijetu

Naškoditi lijepom momku, Dobrom konju

sitnoj marvici i maloj dječici

Zaklinje ih sveta Ana, Gospina majka, Isusova baka

Vratite se natrag urok do uroka

Vratite se natrag

ne znalo vam se trag.¹⁶¹

Ova molitva molila se tri puta, nakon svake molitve molio se Očenaš, Zdravomarijo, Slava ocu i vjerovanje.

Narod je govorio da se oprana roba mora unijeti u kuću prije zalaska sunca, posebice dječja. Postoji priča da ako se roba ne unese, dođe đavao i obuče se u tu robu i loše djeluje na dijete.¹⁶² Noću ne valja sjeći nokte, iznositi smeće jer je u tome sva prljavština. Ne valja ni iz mraka ići gledati se u ogledalo jer možeš ugledati vruga.¹⁶³

¹⁶¹ Kazivačica: spomenuta Marica Jukić.

¹⁶² Kazivačica: spomenuta Mara Dević.

¹⁶³ Kazivač: spomenuti Ivica Jukić.

18.1. Demonološke predaje

Demonološke (demonске) predaje u osnovi imaju susret s demonološkim bićem. „Najčešći demoni u toj vrsti naših predaja su: vještice, stuhe, irudice, kuga, kučibabe, vukodlaci (kodlaci, kudlaci, kozlaci), čaratani, đavao (vrag-crni ovan, crni pas), orko, mačić; zloguke ptice (gavran, kukviža), te razna plašila, prikaze, utvare.“¹⁶⁴

18.1.1. Vještice

„Po narodnom vjerovanju vještice su stupile u savez s đavolom pogodbom koja se potpisivala krvlju. Stvarna ženska osoba bi đavlu prodala dušu, a đavao bi njoj dao *natprirodne moći*. Zamišljane su kako jašu na metli s grbom na leđima i dugim nosom. Ulazile su kroz ključanice, spolno bludničile s đavolom, jele djecu, držale tajne sastanke, spremale masti za ljubavne napitke, izazivale razne bolesti i ludilo, gušile pri spavanju itd. Prva je vještica spaljena 1275. godine u Tuluzi, a posljednja 1793. godine u Posanu. Neki misle da je u tom razdoblju spaljeno do milijun vještica. U Hrvatskoj je spaljivanje vještica zabranila Marija Terezija 1758. godine. Vjerovalo se da ima i lijepih vještica jer i đavao voli što je lijepo.“¹⁶⁵

U žepačkome kraju kad bi kod muške djece i beba otvrdnule grudi, to bi se tumačilo da ih mori vještica. Maloj djeci bi se stavio na grudi bijeli istučeni luk zamotan u gazu, a preko toga jutena bodljikava vreća da se vještica ozlijedi kada dođe. Žene bi molile sljedeću molitvu protiv vještice:

U ime Oca, Bog Otac na nebesima

I sina, Isus je sin Božiji

I svetoga Duha u nama

I svetoga koji je krv prolio za nas i naše spasenje

Amen.¹⁶⁶

Postoji priča da su jednoga momka morale vještice. Žene su mu stavile blagoslovljeni muket (svijeća koja se mogla savijati, izgledala je kao konop od voska) od desnoga ramena do

¹⁶⁴ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 436.-437.

¹⁶⁵ Dragić, Marko, *Motivski svijet usmenih predaja u brotnjanskom kraju*, Suvremena pitanja, Matica hrvatska FPMOZ, XII (24) Mostar 2017., str. 108-110.

¹⁶⁶ Kazivačica: spomenuta Marica Jukić.

lijevog nožnoga prsta i od lijevoga ramena do desnoga nožnoga prsta (izgled križa) da bi otjeralo vješticu. Postoji priča da je vještica ušla kao velika muha, kružila oko njega, ali nije se spustila na njega. Otac i majka od toga momka pokušavali su uhvatiti muhu. Otac ju je uspio uhvatiti u ruku i bacio ju na peć na drva. Kada ju je bacio, ona se spržila i otkotrljala. Sutra ujutro kada su djeca išla u školu, pozdravili su jednu ženu za koju se pričalo da je vještica. Ona im je odgovorila i okrenula se, a djeca su vidjela da joj je bila spržena sljepoočnica. Po selu je počela kružiti priča da se ta žena pretvorila u muhu koja je noć prije spržena.¹⁶⁷

Đavao pretvoren u konja

U hrvatskoj tradicijskoj kulturi česte su predaje o đavlu koji se pretvarao u crnoga ovna, crnoga psa, magarca (orko, orbo).¹⁶⁸

U žepačkome kraju postoji priča da se đavao jednom pretvorio u konja. Priča je da je postojao jedan momak koji nije vjerovao u Boga i vodio je razvratan život. Često je išao na prela i sijela u druga sela, ali kako nije bilo auta tada, išao je pješke. Kada se vraćao oko dva sata ujutro kući, vidio je na jednoj livadi konja. Prišao je konju i uhvatio ga da može otići kući. Kada je uzjahao konja, konj je sam krenuo koliko je brže mogao. Mladić je pokušao skočiti s njega, ali nije uspio. Konj ga je vodio kroz šumu i trnje do 4 sata jutro, odnosno do prvog kukurijekanja pijetlova. Kada je pijetao zakukurijekao, konj mu je rekao: „Zahvali se Bogu što je pijetao zapjevao, nikad više ne bi uzjašio na mene.“ Sutradan je mladić bio cijeli izgripan. Priča se da je to bio đavao pretvoren u konja.¹⁶⁹

Duhovi

Kazivač Ivica Jukić pripovijeda da se njemu dogodila jedna situacija s duhovima. Dok je bio u podstanarstvu u Žepču, živio je u potkrovlju. Vlasniku te kuće sestra i otac objesili su se na jabuku u dvorištu. Kada bi išao spavati, oko 1 i 30 ujutro, počeo bi se pojavljivati dim i oduzimati mu dijelove tijela. Jednu noć je došao kasno kući i nije uopće spavao. Kada je legao, počeo se pojavljivati dim koji je išao u krug, okolo je bio svijetao, a prema sredini sve tamniji. Kako je bio budan, htio je vidjeti što će se dogoditi. Nakon što mu je oduzelo noge i došlo do grudi, išao je uhvatiti taj dim, ali udario je dasku i povrijedio ruku. Nakon toga,

¹⁶⁷ Kazivač: spomenuti Ivica Jukić.

¹⁶⁸ Usp. Anita Kežić Azinović; Marko Dragić, *Demonološke predaje Hrvata u Ljubuškom. Hercegovina*, godišnjak za kulturno i povijesno naslijeđe, br. 20. Mostar 2006, str. 63-88.

¹⁶⁹ Kazivač: spomenuti Ivica Jukić.

gazda kuće je upitao zašto je svjetlo cijelu noć upaljeno u njegovom potkrovlju. On mu je odgovorio da mu se događaju čudne stvari. Kasnije mu je vlasnik rekao da njemu slike u kući tijekom dana znaju padati na pod. U međuvremenu on se odselio, a vlasnik je prodao kuću.¹⁷⁰

Kazivač navodi da mu je njegova majka Janja Jukić (4.10.1932.-15.9.2003.) pričala kako su u njenoj kući ukućane plašili razni događaji. Svaku večer u toku noći čula bi se buka kao da je netko polupao posuđe, a kada bi došla tamo, posuđe bi bilo na svome mjestu. Kako u to vrijeme nije bilo struje, ljudi su se koristili svijećama. Znalo se dogoditi da se svijeće ugase bez ikakvoga vjetra i propuha. Njenome je svekru umrla žena, a on je oženio drugu. Ta druga žena nije došla živjeti kod njega, nego je ostala živjeti u svojoj kući. Nakon što mu je umrla i ta druga žena, nije mogao godinama othraniti godinama stoku. Priča se da nije mogao platiti mise zadušnice za nju jer je bio siromašan. Susjedi su mu rekli da ode u crkvu i plati te mise koje su bile malo skuplje. Posudio je novce i otišao uplatiti mise. Od tada više nije bilo takvih događaja – posuđe nije lupalo, svijeća se nije gasila i stoka nije ugibala.¹⁷¹

Ljudi su prilikom gradnje kuće tražili kamenje u koritima rijeka. Kada bi vozili to kamenje kući, ako bi naišli putem na još koji, i njega bi skupili. Drago Jukić navodi jednu priču koja se dogodila nepoznatome čovjeku. Čovjek je gradio kuću i tako je putem naišao na kamen koji je također skupio. Nakon određenoga vremena počele su ga mučiti noćne more. U san bi mu dolazila razna mitska i demonološka bića. U ovome su se kraju urocima bavili hodže (islamski vjerski vođe.) Čovjeka su susjedi nagovorili da ode hodži da mu skine urok. Hodža je došao do zaključka da je skupio nešto tuđe i da ga to muči. Zaključili su da je putem skupio kamen od križa (temelj) i da ga osoba čiji je kamen progoni. Hodža mu je rekao da mora pronaći taj kamen i vratiti ga. Čovjek ga je našao i odnio na groblje. Nakon toga više nije imao noćnih mora.¹⁷²

18.2. Mitske predaje

Mitske predaje pripovijedaju o vilama i povijesnim osobama kojima je narod pripisao nadnaravnu moć. Pomagale su junacima i noću dolazile u sela. Govori se da su zavodile mladiće javljajući im se u snu.¹⁷³ Postoje razne predaje o vilama. „Jedni pripovijedaju da su

¹⁷⁰ Kazivač: spomenuti Ivica Jukić.

¹⁷¹ Kazivač: spomenuti Drago Jukić.

¹⁷² Kazivač: isti.

¹⁷³ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 429.

ih vile izljuječile; drugi da su siromašnim djevojkama pomagale brže istkati ruho za udaju; treći da su pomagale nejakim pastirima; četvrti da su mlade prenijele preko jezera u planinu, a stare pred crkvu itd. Činile su zlo jedino ako bi im se tko zamjerio izdavši tajnu da im je jedna noga magareća, konjska ili kozja.“¹⁷⁴ Narod najčešće pripisuje mitsku moć povijesnim osobama kao što su Marko Kraljević, Janko Sibirjanin, Stojan Janković, Mijat Tomić i Andrijica Šimić.¹⁷⁵

Vile

„Bizantski pisac Prokopije u 6. stoljeću u svome djelu „De bellis“ piše kako su tadašnji Slaveni posebno slavili vile i rijeke. Mnogobrojne su predaje koje kazivači i danas kazuju o vilama. Te predaje kazuju se kao memorati. Velik broj tih predaja ima razrađenu fabulu. Vile su u narodnoj percepciji bajkovite ljepotice duge zlatno-žute kose najčešće odjevene u bijele, rjeđe u plave, haljine, modrih očiju, s cvjetnim vijencem na glavi i milozvučnim glasom. Činile su dobro, jedino bi činile zlo ako bi im se tko zamjerio izdavši tajnu da imaju magareće ili konjsko kopito ili kozji papak. U hrvatskoj mitologiji često se spominje da su vile djeca Adama i Eve koji su imali dvanaest kćeri. Kad im je Bog došao bilo ih je stid što imaju dvanaest kćeri pa su ih šest sakrili. Kad ih je Isus pitao koliko imaju kćeri Adam i Eva zatajili su ih pola. Na to je Bog rekao: *Koliko vidljivih, toliko nevidljivih* te su od zatajene djece nastale vile.¹⁷⁶

Narod je mnoge predaje ispleo oko vila. Vile su, po narodnom pripovijedanju, dojavljivale informacije o Turcima te su pratile junake u bojevima. U hrvatskoj mitologiji vile se dijele na Oblakinje, Planinkinje, Vodarkinje, Jezerkinje. Vjeruje se da ima devet vrsta vila. U Dalmatinskoj zagori često se spominje vila Zvonimira – nazvana prema kralju Dmitru Zvonimiru.¹⁷⁷

U žepačkome kraju svako je selo imalo po jedan mlin. Jedna osoba iz obitelji morala je dežurati dok se mlio kukuruz. Kako su noći bile hladne, svaku se noć u mlinu morala naložiti vatra da bi se moglo spavati. Postoji priča da je jedan čovjek dok je dežurao zaspao. Iza ponoći vatra se ugasila, a njemu je bilo hladno pa se probudio. Kada se probudio, vidio je

¹⁷⁴ Isto.

¹⁷⁵ Isto.

¹⁷⁶ Marko Dragić, *Vile u tradicijskim pričama šibenskoga zaleđa*, Suvremena pitanja, časopis za prosvjetu i kulturu, XIII, 25, Mostar 2018, 133.

¹⁷⁷ Isto, 133.

kako vile (mlade devojke s dugom kosom u narodnoj nošnji) igraju kolo oko vatre. Uzeo je jedan ugarak i bacio ga na njih. U međuvremenu one su nestale. Dan nakon ispričao je u selu što se dogodilo. Nedjeljom su djevojke oblačile u narodnu nošnju za misu koja se čuvala u sanducima. Kada je jedna djevojka otvorila sanduk, na narodnoj je nošnji pronašla trag od ugarka. Poslije se selom proširila priča da su vile dobre jer nikome nisu učinile ništa nažao, ali su ih se ljudi svejedno bojali.¹⁷⁸

¹⁷⁸ Kazivač: spomenuti Ivica Jukić.

19. Zaključak

Običaji imaju veliku ulogu u životu ljudi. To najviše potvrđuje izreka „Bolje da nestane sela, nego običaja.“ S obzirom na to da u Bosni i Hercegovini žive tri nacionalnosti, uloga običaja bila je i ostala velika jer se njima ističe nacionalna pripadnost. Opisani običaji većinom se vežu za razne blagdane (Božić, Uskrs, Velika Gospa, Mala Gospa itd.) Ovi običaji dokaz su da je hrvatsko stanovništvo žepačkoga kraja iznimno štovalo vjeru i obrede koji su se za nju vezali.

Bosnu i Hercegovinu je, nakon rata, zahvatio veliki val iseljavanja. Mijenjanje granica nakon rata je samo ubrzalo ovaj proces. Mnogi su Hrvati iselili sa svojih područja. Kako ljudi odlaze, tako i običaja nestaje. Vremena su se promijenila pa se dosta običaja izgubilo. U nekim slučajevima mladi nisu nastavili tradiciju svojih predaka, a neki su se odselili pa su prihvatili običaje mjesta na kojem žive.

Iz ovoga seminarskoga rada može se zaključiti da se dosta običaja vremenom promijenilo. Neki su običaji nestali i poznajemo ih samo kroz priče kazivača. Bilo bi dobro što više ih zapisivati jer bi se jednoga dana mogli skroz izgubiti. Veliki problem za usmenu književnost predstavlja to što ljudi odlaze iz rodni krajeva, a time se gubi trag i narodnim običajima, ali i izvornom narječju koje postoji dok živi posljednji izvorni govornik. Postavlja se pitanje što će se dogoditi kada više ne bude izvornih govornika. Iz tog razloga pjesme, priče, bajke, basne, običaje i ostalu usmenu kulturu treba čuvati i zapisivati da bi zauvijek ostale sačuvane.

Literatura

1. Braica, Silvio, *Božićni običaji*. Ethnologica Dalmatica 13 (1). Split 2004. 5-26.
2. Bušić, Katarina, *Isukstva, problemi i promišljanja primijenjene etnologije: suvremena značenja i pojavnost narodne nošnje*, Etnografski muzej, Zagreb, 2014. str 163-188.
3. Čapo-Žmegač, Jasna, *Hrvatski uskrсни običaji, Korizmeno-uskrсни običaji hrvatskog puka u prvoj polovici XX. stoljeća, pučka pobožnost, zajednica*. Golden marketing, Zagreb 1997.
4. Čulinović-Konstantinović, Vesna, *Procesi promjena u tradicijskoj kulturi*, Ethnologica Dalmatica, Zagreb, 2004. str. 14.-156.
5. Dragić, Marko, *Motivski svijet usmenih predaja u brotnjanskom kraju*, Suvremena pitanja, Matica hrvatska FPMOZ, XII (24) Mostar 2017., str. 89.-116.
6. Dragić, Marko, *Vile u tradicijskim pričama šibenskoga zaleđa*, Suvremena pitanja, časopis za prosvjetu i kulturu, XIII, 25, Mostar 2018, 132-151.
7. Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 43 (3), Split, 2008., str. 414-440.
8. Dragić, Marko, *Sveta Katarina Aleksandrijska u hrvatskoj katoličkoj tradicijskoj baštini*, HUM časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, br. 7, Mostar, 2011., str. 260-287.
9. Dragić, Marko, *Badnje jutro i dan u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Croatica et Slavica Iadertina, 10 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2014., str. 399-435.
10. Dragić, Marko, *Drvo badnjak u kršćanskoj tradicijskoj kulturi*, Crkva u svijetu, 43 (1), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008, 67-91.
11. Dragić, Marko, *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina br. 6, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010., str. 229-264.
12. Dragić, Marko, *Silvestrovo u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Crkva u svijetu, Vol. 50, No. 2, Split, 2015, str. 303-323.
13. Dragić, Marko, *Velike poklade u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, 8 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2012., str. 155-188.
14. Dragić, Marko, *Metkowska pasionska baština*, Hrvatski neretvanski zbornik 6/2014, Društvo Neretvana i prijatelja Neretvana u Zagrebu, Zagreb, 2014., str. 229-247.

15. Dragić, Marko, *Veliki petak u sakralnoj baštini bosansko-hercegovačkih Hrvata*, Muka kao nepresušno nadahnuće Passion as an Inexhaustable Source of Inspiration for Culture, br. VI., Pasijska baština Bosne i Hercegovine 2, Passion Heritage of Bosnia and Herzegovina 2, Zbornik radova VII. i VIII. međunarodnog znanstvenog simpozija Proceedings of Seventh and Eight International Scientific Symposium Vitez, Zagreb, 2012., str. 332.-372.
16. Dragić, Marko, *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa*, Titius, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015., str. 155-183.
17. Dragić, Marko, *Sveti Juraj u tradicijskoj baštini Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, 9/1, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2013., str. 269-313.
18. Dragić, Marko, *Ljubavne divinacije u kulturnoj baštini Hrvata, Bošnjaka, Srba i Poljaka*, Ethnologica Dalmatica, 21 (1), Split, 2014., str. 103.-123.
19. Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008.
20. Dragić, Marko, *Sveta tri kralja u hrvatskoj tradiciji*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 42 (1), Split, 2007., str. 96-117.
21. Dragić, Marko, *Hrvatska usmena književnost Bosne i Hercegovine: lirika, epika, retorika*, Hrvatska književnost Bosne i Hercegovine u 100 knjiga, Matica hrvatska i HKD Napredak, Sarajevo 2006.
22. Džambo, Jozo i Kljajić Stipo, *Od Ponijeva do Šehera (Povijest župe Svetog Ilije Proroka – Novi Šeher)*, Grafotisak, Grude, 2018.
23. Kekez, Josip, *Usmena književnost*, u Škreb – Stamać, *Uvod u književnost*, IV. Poboljšano izdanje, Globus, Zagreb, 1986.
24. Kežić Azinović, Anita; Dragić, Marko, *Demonološke predaje Hrvata u Ljubuškom. Hercegovina*, godišnjak za kulturno i povijesno naslijeđe, br. 20. Mostar 2006, str. 63-88.
25. Leksikografski zavod Miroslav Krleža:
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=61967> (12.6.2018.)
26. *Povijest hrvatske književnosti*, knj. 1, napisale Maja Bošković – Stulli i Divna Zečević, Liber, Mladost, Zagreb, 1978.
27. Tomašević, fra Luka *Između zemlje i neba, (Vjera i moral u životu kršćana Sinjske krajine u 18. stoljeću)* Knjižnica «Gospa Sinjska» knjiga br. 6, Sinj 2000.

28. Rihtman-Auguštin, Dunja *Knjiga o Božiću, Božić i božićni običaji u hrvatskoj narodnoj kulturi*, Golden marketing, Zagreb 1995.

Sažetak

U ovome diplomskome radu predstavljena je hrvatska tradicijska kultura žepačkoga kraja u Bosni i Hercegovini. Cilj je bio prikazati kakvi su bili običaji vezani za razne blagdane i kakvi su ti običaji danas. U radu su zapisani razni običaji (većinom vjerski) kojih su se pridržavali Hrvati u Bosni u Hercegovini (u Žepču i Novome Šeheru). Svi običaji koji su zapisani prepričali su kazivači koji ne žive više u žepačkome kraju, ali su rodom iz žepačkoga kraja ili kazivači koji još uvijek žive u Žepču. Pomoću toga htjelo se pokazati na koji su se način razvijali običaji, odnosno što se od tih običaja i danas zadržalo, a što se promijenilo. Na kraju se došlo do zaključka da je najveći problem običaja taj što ostaju nezapisani, a kako se kroz godine mijenjaju samim time počinje se gubiti vrijedno naslijeđe.

KLJUČNE RIJEČI: hrvatska tradicijska kultura, usmena književnost, vjerski običaji, Žepče, problemi.

Croatian traditional culture in Žepče

Summary

In this final paper is represented croatian traditional culture of Žepče in Bosnia and Herzegovina. The purpose was to show religious customs in the past and in the present. In final paper were written various customs (mostly religious) which were celebrated by Croats in Bosnia and Herzegovina (Žepče and Novi Šeher.) All the written customs were told by narrators that not live in Žepče anymore, but were born in Žepče, or by the narrators that are still living in Žepče. With this paper wanted to be shown in which way the customs were developed trough the years and which of the customs are still in maintenance. In the end this has brought to a conclusion that the biggest problem is that customs remain unwritten and that leads to a loss of verbal heritage.

KEY WORDS: verbal literature, religios customs, Žepče, croatian traditional culture, problems.